

**RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ VE KORKU
KÜLTÜRÜNÜN YAYILMASI**

Murat GENCER*

ÖZ

Tarihsel süreç içerisinde, belirli olaylar neticesinde toplumların yaşam biçimlerinde birtakım değişimler meydana gelmiştir. Çeşitli gelişmeler sonucunda modern toplum yapısının dinamikleri çözülmeye başlamıştır. Bu durum modernliğin değişim göstererek devam ettiğini belirtenler ile modern toplumdaki kopuşun gerçekleştiğini savunanlar şeklinde iki farklı görüşü ortaya çıkarmıştır. Modern sonrası toplum yapısını ifade edebilmek için sosyal bilimciler farklı tanımlar kullanılmıştır. Bu sosyal bilimcilerden biri olan Ulrich Beck, modern sonrası toplum yapısı için "risk toplumu" kavramını sunmuştur. Sınai modernliğin işlerliğini yitirmesi sonucu olarak risk toplumu ortaya çıkmıştır. Risk toplumu kavramı; modern toplumun yenilenme dinamiğinin meydana getirdiği bireysel, toplumsal ve ekolojik risklerin giderek emniyet denetiminden çıkmasına karşılık gelmektedir. Beck'e ve diğer risk toplumu düşünürlerine göre, bireyler bir şeyleri bildikçe/öğrendikçe korkuya ve endişeye kapılmaktadır. Bu noktada enformasyonun bireylere nasıl ulaştığı konusu gündeme gelmektedir. Enformasyon iletiminde habercilik etkin bir role sahiptir. Risk toplumunda haber yapım sürecinde, bu işin eğitimini almış uzmanların yanı sıra yurttaşlar da rol almaya başlamaktadır. Özellikle Web 2.0 versiyonunun getirmiş olduğu yenilikler, internet teknolojilerinin gelişimi ve küreselleşme ile birlikte; bireyler internet ortamında sunulan içerikleri tüketen pasif kullanıcılar olmaktan çıkarak, internet üzerinden içerik üreten aktif kullanıcılar haline gelmektedir. Bireyler yakalamış oldukları bu imkanlar dahilinde haber niteliği taşıdığını düşündükleri olayları çeşitli mecralarda paylaşarak yurttaş gazetecilerine dönüşmektedir. Daimi içerik üreten yurttaş gazetecileri vasıtasıyla enformasyon aktarımı hız kazanmaktadır. Enformasyon aktarımındaki artışa paralel olarak bireyler ve toplumlar üzerinde korku kültürü yayılım göstermektedir. Bu çalışmada; risk toplumunda yurttaş gazeteciliği aracılığıyla enformasyon aktarımının artışı ve korku kültürünün yayılması üzerinde durulmuş, konuya sosyolojik açıdan yaklaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Risk Toplumu, Gazetecilik, Yurttaş Gazeteciliği, Korku Kültürü.

**CIVIC JOURNALISM AND SPREADING A CULTURE OF FEAR IN THE CONTEXT
OF RISK SOCIETY**

ABSTRACT

In the historical process, some changes have occurred in the lifestyles of societies as a result of certain events. As a result of various developments, the dynamics of the modern social structure began to unravel. This situation has revealed two different views: those who state that modernity continues with change and those who argue that the break from modern society has occurred. Social scientists have used different definitions to express the post-modern social structure. Ulrich Beck, one of these social scientists, presented the concept of "risk society" for the post-modern society structure. Risk society has emerged as a result of industrial modernity's loss of functionality. Risk society concept; This corresponds to the gradual elimination of individual, social, and ecological risks from safety control, which are caused by the renewal dynamics of modern society. According to Beck and other risk society thinkers, as individuals know/learn something, they become afraid and anxious. At this point, the issue of how information reaches individuals comes to the fore. Journalism has an active role in information

---

*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, muratgencer.mgm@gmail.com, 0000-0001-6417-2272

transmission. In the news making process in the risk society, citizens are starting to take a role in addition to experts who have been trained in this business. Especially with the innovations brought by the Web 2.0 version, the development of internet technologies, and globalization; individual cease to be passive users consuming content offered in the internet environment and become active users who produce content on the internet. Within the scope of these possibilities, individual turn into citizen journalists by sharing the events they think are news worthy in various media. Information transfer is gaining momentum through citizen journalists who constantly produce content. In parallel with the increase in information transfer, the culture of fear spreads among individual and societies. In this study; The increase in information transfer and the spread of the fear culture in the risk society through citizen journalism is emphasized, and the issue is approached from a sociological perspective.

Keywords: Risk society, Journalism, Civic Journalism, Culture of Fear.

Giriş

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme neticesinde modern toplum yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni toplum yapısının; modern toplumun bir dönüşümü olduğunu ya da modern toplumdan kopuşun gerçekleştiğini savunan iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimciler tarafından modern sonrası toplum yapısını ifade etmek için çeşitli tanımlar ortaya konulmuştur. Bu tanımlardan bazıları; enformasyon toplumu, gözetim toplumu, tüketim toplumu veya teknoloji toplumdur. Ulrich Beck ise kabul ettiği yeni toplum yapısını ifade etmek amacıyla "risk toplumu" kavramını kullanmıştır.

Risk toplumu, sınıai modernliğin işlerliğini kaybetmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin artması; denetim ve emniyet kurumlarının bu riskler karşısında yetersiz kalması neticesinde doğmuştur. Farklı bir ifadeyle risk toplumu, sanayi toplumunun risklerinin mevcut olduğu bir modernlik evresi olarak tanımlanmıştır. Modernleşme sürecinin devinimi sırasında ortaya çıkan bu toplum yapısı, belirli bir tercih sonucu seçilebilecek ya da vazgeçilebilecek bir durum değildir. Risk toplumunda yaşayan bireylerde korku, endişe, panik ve güvensizlik psikolojisinin hakim olduğu düşünülmektedir. Bireyler için asıl tehlike bilgisizlik değil bilginin/enformasyonun bizzat kendisidir (Beck, 2019: 85). Bireyler bilgi/enformasyon sahibi oldukça endişe ve korku düzeyleri artmakta ve bu durum diğer bireyler üzerinde de yayılmaktadır.

Günümüzde sosyal medya başta olmak üzere kitle iletişim araçları ile enformasyon yayılımı hız kazanmıştır. Yurttaş gazeteciliği ile enformasyon veya haber kısa sürede kitlelere ulaşabilmektedir. Özellikle Web 2.0 ile bireyler istedikleri içeriği, diledikleri zamanda medyada sunma imkanı yakalamaktadır. Bu durum bireylerin doğru ya da yanlış enformasyonu (veya asparagası) çeşitli mecralarda paylaşabilmesine yol açmaktadır. Neticede risk toplumundaki bireyler kolaylıkla enformasyon veya haber paylaşımında bulunabilirken aynı zamanda diğer yurttaşların paylaşımlarına da erişebilmektedir. Enformasyonun topluma yayılışı sonucunda toplumlar üzerinde korku kültürü hakim olmaya başlamıştır. Bu durum bilme kaynaklı korkunun artmasına ve korku kültürünün yayılmasına neden olabilmektedir.

Yeni medya araçlarının gelişmesi ve Web 2.0 versiyonu ile gazetecilik anlayışı değişim göstermektedir. Yurttaşlar; haber üretim, dağıtım sürecinde aktif rol olmaya

başlamaktadır. Bu durum risk toplumundaki bireyleri çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bu çalışmada risk toplumu bağlamında; yurttaş gazeteliğinin, korku kültürünün yayılmasına etkisi üzerinde durulacaktır. Meselenin sosyolojik boyutu ve zemini irdelenmeye çalışılacaktır.

Risk Toplumu

Modern toplum yapısında meydana gelen değişimler sonucunda farklı bir toplum yapısının ortaya çıktığı görülmüştür. Yeni toplum yapısı sosyal bilimlerde farklı biçimlerde adlandırılmıştır. Bu yeni toplum yapısı için Daniel Bell ve Tourain “Bilgi/Enformasyon toplumu”, Debord “Gösteri toplumu”, Baudrillard “Tüketim toplumu”, Castells “Ağ toplumu” ifadelerini kullanmıştır (Babacan, 2015: 24; Kara, 2013: 34-35). Bu kullanımlardan biri Ulrich Beck’in “risk toplumu” kavramıdır. Beck’in risk toplumuna dair görüşlerini ifade ettiği zamanlar tam da küresel bir riskin ortaya çıktığı tarihe denk gelmiştir. Beck’in “Risk Toplumu” kitabının yayınlandığı yıl olan 1986’da Ukrayna’da Çernobil Patlaması meydana gelmiştir. Çernobil Patlaması sonucunda ulusal ve uluslararası kurumların güvenlik ve denetim iddiası çökmüştür. Neticede bireylerin bilincinde güvensizlik, endişe ve korku hakim olmaya başlamıştır.

Risk toplumu, sını modernliğin eskimesinin diğer yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram modern toplumun yenilenme dinamiğinin yaratmış olduğu toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin gittikçe sanayi toplumunun denetim ve emniyet kurumlarının etki alanından çıktığını ifade etmektedir. Beck’e göre risk, modernleşmenin doğurduğu tehlikelere ve emniyetsizliklere karşılık gelmektedir (Beck, 2019: 25). Risk toplumu ise sanayi toplumunun tehditlerinin olduğu bir modernlik evresi olarak belirtilmektedir. Toplumsal, teknik ve küresel olmak üzere çeşitli risklerle karşılaşma sorunu bulunmaktadır. Risk toplumu belirli tartışmalar sonucunda seçilebilecek veya vazgeçilebilecek bir durum değildir. Kendi başına buyruk olarak, sonuçları belirsiz, tehlikeler karşısında vurdumduymaz hale gelen, modernleşme sürecinin devinimi sırasında meydana gelmektedir (Beck, 2005: 33-34). Süreç belirli olaylar neticesinde, kendiliğinden gerçekleştiği için belirli birtakım önlemlerle sürecin iptali veya ertelenmesi mümkün görülmemektedir.

Modernlik ile sanayi toplumu; sanayi toplumu ile risk toplumu arasındaki çatışmanın ve modernlik dahilindeki süreklilik ve kopuş arasındaki çelişkilerin hassas bir biçimde değerlendirilmesi gerekli görülmektedir. Modernlikte bir kopuşun, klasik sanayi toplumunun konturlarından kurtulup yeni bir biçim olarak risk toplumunu yaratması söz konusudur (Beck, 2019: 8). Sanayileşme, toplumlar için yeni bir düzen meydana getirmiştir. Sanayi ile birlikte bireylerin çalışma hayatına katılımı, ürünlere erişimi kolaylaşmış; yaşam biçimlerinde değişimler meydana gelmiştir. Ancak bu durum belirli riskleri beraberinde getirmiştir. Risklerin başında toplumsal, teknik ve küresel riskler gelmektedir (Beck, 2005: 33-34). Bu tür risklerin toplumları tehdit ettiği yeni bir düzen ortaya çıkmıştır. Nitekim sını modernliğin işlerliğindeki azalma ve getirdiği riskler sonucunda risk toplumu bir refleks gibi ortaya çıkmıştır.

Sını modernliğin çıkmaza girmesi üzerine ‘düşünsel modernleşme’ ile çözümler aranmaya başlanmıştır. Düşünsel modernleşmeden kasıt analitik anlamda düşünüm değildir. Düşünsel modernleşme, modernleşmenin bizzat kendisinin modernleşmeye uğramasına karşılık gelmektedir. Bu kurama göre modernleşmenin

yerlemlerini kaydıran bizzat modernleşmenin kendisidir. Farklı bir ifadeyle modern toplumun kendisiyle karşı karşıya gelmesi sonucu düşünümsel modernleşme ortaya çıkmaktadır.

Düşünümsel modernleşme kavramı, sanayi toplumu sisteminin dahilinde, bu sistem içerisinde kurumsallaşmış ölçütlerle işlenip, risk toplumuna özgü sonuçlarla karşı karşıya gelmeyi ifade etmektedir. Modernliğin bir devri bitmekte ve henüz adı müphem olan ikinci bir devri ortaya çıkmaktadır. İkinci devrin ortaya çıkışı siyasal seçimler, hükümetin devrilmesi ya da devrimsel hareketler sonucunda değil; bilindik olan, Batılı sanayi toplumunun şablon ve tarifesine göre başına buyruk olarak modernleşmenin gizil yan etkisi olarak gerçekleşmektedir (Beck, 2005: 35-57). Bu noktada yeni dönemin belirli bir olaydan ziyade süreç içerisindeki birtakım gerilimler sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Sınai modernleşme, geleneksel toplum biçimlerinin sınai toplum biçimleri tarafından ilk olarak çözülmesi ve sonrasında devralınmasını ifade eder. Düşünümsel modernleşme ise sınai toplum biçimlerinin önce çözümlenmesi, sonrasında devralınması anlamına gelir. Sınai modernliğin işlerliğini yitirmesi, düşünümsel modernliğin ortaya çıkışı ve risk toplumunun doğuşu Beck'in üzerinde durduğu önemli konulardandır. Sanayi toplumunda alınan bazı kararlar sonucunda meydana gelen tehlikeler karşısında güvenlik normlarının işlemez olduğu yerde risk toplumunun çağı başlamaktadır. Risk toplumu güvensizleştirilmiş bir toplumdur. Toplum kendi kendisinin konusu ve sorunu haline gelmektedir. Sürekli bir belirsizlik durumu hakimdir. Beck'in analizlerinde risk kavramının eş anlamlısı felaket, afet, olasılık ya da başka bir şey değil "belirsizlik" kavramıdır (Günerigök, 2018: 48). Belirsizliğin; bireylerin ve toplumların içinde yaşadığı durumu en iyi ifade eden kavram olduğu düşünülmektedir.

Belirsizlikler hayatın her alanında kendilerini hissettirmektedir. Bauman'a göre hayat; belirsizlikleri, bulanık hatları ve gizli kökleri nedeniyle iyice korkutucu bir hale bürünen karanlık vesveselerle doludur (Bauman, 2018: 23). Bireyler yaşam içerisindeki belirsizliklerden oldukça çekinmektedir. Belirsizlik yaşam boyunca hemen her zaman insanoğlu için korku kaynağı olmaktadır (Koyuncu ve Günerigök, 2019: 71). Risk toplumuna dair belirsizliklerin topluma yayılması sonucunda toplumlar üzerinde korku kültürü hakim olmaya başlamaktadır.

Risk ve tehlike kavramları birbirinin yerine kullanılsa da göre aralarında birtakım farklar bulunmaktadır. Risk kavramı belirli bir tehlikeyle ilişkili olarak; hasar alma, hastalanma, yaralanma, ölüm veya başka olasılıkların meydana gelme olasılığını ifade etmektedir. Tehlike ise genel olarak insanlara ve insanların değer verdikleri varlıklara yönelik bir tehdit olarak tanımlanmaktadır (Furedi, 2014: 45). Bir olayda verdiğimiz karar sonucunda karşılaştığımız durum *risk* iken, kaynağı dışarıdan olan durumlar *tehlike* olarak ifade edilmektedir. Sanayi öncesi toplumlarda bireylerin kontrolü dışında gerçekleşen sel, deprem, veba gibi tehlikeler yer almaktaydı. Sanayi toplumunda ise bireyler doğanın kontrolünü ele geçirme, atomu parçalama, nükleer enerji oluşturma, yiyeceklerin genetiğiyle oynama gibi faaliyetler neticesinde belirli riskler oluşturmaktadır.

Tehlikelerin risklerden farkı yerlerinin az çok saptanabilmesinden ve bu nedenle onları önlemek veya en azından onlara direnebilmek için önlemler alınabilmesi

noktasında oluşmaktadır (Bauman, 2018: 155). Risk, bireylerin belirli eylemleri sonucunda ortaya çıkan bir durum olarak görülmektedir. Bireyler bir uçağa bindiğinde uçağın düşme *riskini* göze almış olmaktadır. Ancak bireylerin buldukları konutta depremle karşılaşma olasılığı deprem *tehlikesi* olarak değerlendirilmektedir. Risk bireylerin faaliyetleri sonucu oluşurken, tehlike bireylerin kontrolü dışında gelişmektedir. Tehlike, modern öncesi toplumlarla ilişkilendirilirken; risk, modern sonrası toplumlarla ilişkilendirilmektedir.

Bireyler günümüzde “radyasyona” maruz kalmakta, “toksinli içerikleri” kullanmakta ve “nükleer soykırım” endişelerinden rüyalarında bile kurtulamamaktadır (Beck, 2019: 109). Bauman modern dünyayı; ümitsizce dışarı çıkacak yol arayan yürür gezerlerin olduğu, korku ve hayal kırıklıklarıyla ağzına kadar dolu bir kaba benzetmektedir (Bauman, 2018: 23). Giddens’a göre ise bugün içinde yaşadığımız dünya çok gergin ve tehlikelerle doludur. Modernliğin ortaya çıkışıyla birlikte mutlu, huzurlu ve güvenli bir düzenin oluşumuna ilişkin inanç kırılmaktadır. Modernlik olumlu sonuçlarının yanında birtakım riskleri beraberinde getirmektedir. Bu durum modernliğin iki yönlü olduğunu belirtmektedir (Giddens, 2012: 16). Nükleer çalışmalar, kimyasal değişimler, DNA ile oynanması, doğaya ve canlılara zarar verilmesi, radyoaktif madde kullanımı, ozon tabakasının delinmesi gibi birçok faktör sonucu modernliğin olumsuz yönüyle karşı karşıya kalınmaktadır.

Günümüzde meydana gelen riskler küresel boyutta meydana gelmektedir. Bir yerde meydana gelen olay başka bir yerde de hissedilmektedir. Zengin fakir ayırmaksızın riskler herkesi etkisi altına almaktadır. Riskler er ya da geç onları yaratanlara geri dönmektedir. Bu duruma bumerang etkisi adı verilmektedir (Beck, 2019: 50). Örneğin üst sınıf fabrikaları kendilerinden mümkün olduğunca uzağa taşımak istemektedir. Fakat kirlenmiş su ve hava, ozon tabakasının delinmesi, küresel ısınma gibi riskler yine onlara dönmektedir. Yani zenginler risk toplumundan bir nebze uzaklaşabilseler de (güvenlikli siteler vb.) tamamıyla saklanmanın ve kaçmanın bir yolu bulunmamaktadır (Ritzer ve Stepnisky, 2015: 112). Belirli ölçüde önlem alınsa dahi risklerden tamamıyla kurtulmak mümkün görülmemektedir.

Birçok teorisyene göre bilgi, çözüm yaratmaktan çok sorun yaratmaktadır. Beck’e göre tehlikenin kaynağı cehalet değil bilginin kendisidir (Beck, 2019: 85). Bilginin tehlikeyle eşitlenmesi bireylerin kendi davranışlarının sonucunu kontrol edemedikleri anlamına gelmektedir. (Furedi, 2001: 36). Günümüzde sosyal medya başta olmak üzere radyo, televizyon, telefon gibi araçlar ile yayılan enformasyon korku kültürünün gelişimine sebep olmaktadır. Özellikle yurttaş gazeteciliği ile doğru ya da yanlış fark etmeksizin enformasyonun kısa sürede ulusal ya da küresel yayılımı hız kazanmaktadır.

Yurttaş Gazeteciliği

Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesiyle orantılı olarak yayılan bilgi ve enformasyon neticesinde; bireyler olaylardan haberdar olurken aynı zamanda korku, tedirginlik, depresiflik psikolojisine girebilmektedir. Haberler ise özellikleri gereği gündelik bilginin taşıyıcısıdır. Haberler sayesinde bireyler günlük hayatta neler olup bittiği hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Haberler bu noktada olumlu işlev görebilmektedir ancak haberlerin bazı durumlarda bireyler üzerinde korku kültürünün

yayılmasına sebep olması durumu söz konusudur. Bu noktada haber, gazetecilik ve yurttaş gazeteciliği konularına değinmemiz gerekli görülmektedir.

Haber, güncel ve ilginç olayların nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulmasıdır. Haber metninde her türlü yanlı değerlendirmeden ve söz oyunundan uzak durulmaktadır. Haber metni kısa ve haber dili yalın olmalıdır. Ayrıca haberlerin güncel olması ve toplumlara kolay iletilebilmesi gereklidir. Haberler ne kadar marjinal ve diğer haber kaynaklarından farklı olursa o kadar değerli görülmektedir. Konunun ilginç ve dikkat çekici olması önemlidir çünkü haberler okurlar tarafından tüketildiği oranda değerlidir (Schlapp, 2013: 17-18). Gazeteci ise habercilik konusunda eğitim alan, haberi bulan, değerlendiren ve belirli koşullarla kamuoyuna aktaran bireylere verilen isimdir. Habercilik eğitimi alan bireylerin yanı sıra yakın zamanlarda yurttaşlar da teknolojik araçlar ile haber kaydı yapıp, bu haberleri çeşitli mecralarda paylaşmaktadır. Yurttaş gazeteciliği tabiri bu noktada ortaya çıkmaktadır.

İnternet, ortaya çıkışından beri günlük yaşamın neredeyse her alanını etkileyen dijital teknolojilerden biridir. Çoğu alanda olduğu gibi yurttaş gazeteciliğinin gelişiminde internet önemli bir etkiye sebep olmuştur. İnternet ikili kodlamalar ile düzenlenmiş verileri depolama ve aktarma işlevine sahiptir. Ayrıca internet, dünyanın genelinde yayılması ve küresel birçok şirket tarafından sürdürülmesi bakımından küreseldir (Ritzer, 2011: 307). İnternet birtakım gelişmeler neticesinde, günümüzde sıkça başvurulan; enformasyonun kolayca yayıldığı bir teknoloji haline gelmiştir.

İnternet ağı Tim Lerner-Bee tarafından icat edilen "World Wide Web" (www) ile resmen başlamıştır. İnternet ilk olarak Web 1.0 şeklinde kullanıcıların aktif olmadığı, sadece üretilenleri tükettiği bir mecra olarak kullanılmıştır. Web 2.0 versiyonu ile birlikte kullanıcılar kendi düşünceleri ve tasarımlarını internet ortamına aktarma fırsatı bulmuştur. Ritzer; Web 2.0 ile internet ortamında hem üreten hem de tüketen bireyler için üretici – tüketiciler (prosumers) ifadesini kullanmıştır. Üretici – tüketiciler kendi tükettikleri şeyleri aynı zamanda ürettikleri için bu kavramla ifade edilmiştir (Ritzer, 2011: 307). Bu noktada Ritzer tarafından, Web 1.0'dan Web 2.0'ye geçişin etkisi üzerinde farklı bir boyutta incelenmiştir.

Web 2.0 devrimi 2004 yılında gerçekleşmiştir. Bu devrimle birlikte sıradan kullanıcılar herhangi bir özel yazılıma ihtiyaç olmaksızın; içerik yazma, gönderme ve yayınlama olanağı bulmuştur (Laughey, 2010: 163). Bu durum sosyal medyanın doğuşuna zemin hazırlamıştır. Sosyal medya; Web 2.0 ile gelişen, tek yönlü bilgi paylaşımından vazgeçilip çift yönlü ve eş zamanlı bilgi paylaşımına imkan sağlayan medya sistemi olarak ifade edilmiştir (Tuncer, 2014: 9-12). Web 2.0 bu noktada bireylere farklı bir medya kullanım imkanı sunmuştur.

İnternetin Web 2.0 ile değişim göstermesi ve sosyal medyanın doğuşu ile gazetecilik anlayışında da değişimler meydana gelmiştir. Bireyler internet üzerinde, uygulamaların izin verdiği ölçüde, istediklerini paylaşma özgürlüğü elde etmiştir. Bireyler kendi içeriklerini yazmaya ve bunları diğer insanlarla paylaşmaya başlamıştır (Babacan, 2015: 49; Kara, 2013: 30). Akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar üzerinden bilgi, fotoğraf, video, yazı gibi içerikler oluşturulmaya başlamıştır. Ayrıca bireyler haber niteliği taşıdığını düşündükleri içerikleri çeşitli platformlarda paylaşmıştır. Yurttaş gazeteciliği bu sayede gelişim gösterme imkanı yakalamıştır.

Yurttaş gazeteciliği 90'lı yıllarda Amerika'da ortaya çıkmıştır. Basın özgürlüğü, egemen medya baskısı ve adalet ekseninde yayıncılık tartışmaları sonunda ortaya çıkan bir habercilik çeşididir. Temel felsefesi ise haberci kavramının genişlemesi ve profesyonel haberci olmayan sıradan "yurttaşların" da enformasyon üretmesi, genel iletişim ortamına dahil olması ve vatandaşlık haklarının savunusu amacıyla habercilik yapmalarına dayanmaktadır (Demir Askeroğlu ve Ersöz Karakulakoğlu, 2019: 515). Bireyler haber değeri taşıdıkları olayları çeşitli metotlarla aracılığıyla medya ile buluşturmaktadır.

Yurttaş gazeteciliği kavramı tanımlanması güç bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurttaş gazeteciliğine benzer olarak farklı birtakım kavramlar da bulunmaktadır. Bu kavramlardan bazıları; vatandaş gazeteciliği (citizen journalism), katılımcı gazetecilik (participatory journalism), görgü tanıklığı gazeteciliği (eye witness journalism) ya da kullanıcının ürettiği içerik (user generated content) gibi kavramlardır (Karaman ve Önder, 2017:165). Ancak yurttaş gazeteciliğine ilişkin, üzerinde fikir birliği sağlanmış bir tanımlama bulunmamaktadır.

Gazetecilik mesleğindeki aşınmanın giderilmesi için yurttaş gazeteciliği ile okuyucu/izleyici ve medya arasındaki ilişkileri yeniden kurulmaya çalışılmıştır. Yapılan pek çok araştırmada, toplumdaki kurumlar arasındaki güvenilirlik sıralamasında gazetelerin en alt sıralarda yer alması, okur ile gazete arasındaki güveni yeniden tesis etme çabalarını gündeme getirmiştir. Okuyucu/izleyicinin haber kuruluşlarına güvensizliğinin kısmen kırılabilmesi ve tiraj/rejtinglerin artırılabilmesi, ancak medyanın okuyucu/izleyicilerin gereksinimlerine cevap verebilen bir habercilik anlayışıyla mümkün olacağı görülmüştür (Uzun, 2006: 640). Bu noktada farklı habercilik yollarına başvurulmuştur.

Laughey'e göre yurttaş gazeteciliği yeni medya yakınsaklığı ile Web 2.0'in sonuçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurttaş gazeteci; medya üretimi konusunda özel bir eğitim almamış, herhangi bir haber kuruluşunda çalışmamıştır. Ancak etkileyici ya da dikkate değer bir olayı kaydetmek, yayınlamak üzere alana çıkmaktadır (Laughey, 2010: 165). Kayıt altına alınan bu haberler daha sonra herhangi bir medya aracılığıyla kitlelere aktarılmaktadır. Böylece yurttaş gazetecileri görevlerini yerine getirmiş olmaktadır.

Bireyler Youtube, Instagram, Facebook, Twitter ve Bloglar ile haber olarak gördükleri fotoğraflarını, videolarını veya yazılarını sosyal medyaya aktarabilmektedir. Ayrıca paylaşılan bu içeriklerin istek üzerine farklı uygulamalara da aktarılabilmesi kullanıcıların enformasyonu yaymasını kolaylaştırmaktadır. Herhangi bir gönderi, paylaşan kişinin seçimi üzerine eş zamanlı olarak farklı uygulamalarda da paylaşılabilir. Uygulamaların entegrasyonu markaların, şirketlerin veya çeşitli reklam verenlerin bu alanlara yoğunlaşmasını sağlamaktadır (Tuncer, 2014: 110-111). Uygulamaların entegrasyonu ile yurttaşların paylaştıkları içerikler anında farklı uygulamalara aktarılması enformasyonun kısa sürede daha fazla bireye ulaşmasını sağlamaktadır.

Yurttaş Gazeteciliği ve Korku Kültürünün Yayılması

Yeni medya araçlarının gelişimi, Web 2.0 versiyonu ve gelişen teknoloji ile birlikte bireylerin günlük yaşamında birtakım değişiklikler meydana gelmektedir. Akıllı cihazlar ile bireyler yer, zaman fark etmeksizin istediği bilgiye veya enformasyona erişebilmektedir. Web 2.0 ile internet üzerinden üretilen paylaşılan içerikleri tüketen pasif bireyler yerini bizzat internetin içeriğini belirleyen aktif bireylere bırakmaktadır. Ayrıca gelişen teknoloji bireylere istedikleri yerde ve zamanda paylaşım yapma olanağı sunmaktadır. Bu durum bireyler için avantajlı görünse de bazı durumlarda dezavantaja dönüşebilmektedir.

Risk toplumu teorisyenlerinin çoğuna göre insanlığın enformasyonu çözüm sağlamaktan çok sorun yaratmaktadır. Tehlikenin kaynağı olarak cehalet değil enformasyon görülmektedir (Beck; 2019: 85). Enformasyonun tehlikeyle eşitlenmesi, bireylerin kendi davranışlarının sonucunu kontrol edemediği anlamına gelmektedir. Bu bakış açısıyla birey bizzat sorunun kendisi haline gelmektedir. Risk saplantısının sonucu bireylerin kendilerini çaresiz bir varlık olarak görmesi ve bireylerin ilerleme potansiyelinin küçümsenmesi söz konusudur. Bireylerin yaşamla baş edemeyeceği düşüncesi risk yelpazesini daha da genişletmektedir (Furedi, 2001: 36). Bu durum bireylerin hayata bakış açısını etkileyebilmektedir.

Medya, bireylere yalnızca eğlence sunmamaktadır. Aynı zamanda günlük yaşamda kullandığımız enformasyonun büyük bir kısmını oluşturmakta ve biçimlendirmektedir (Giddens, 2012: 677). Bireyler; yeni medya aracılığıyla enformasyonun yayılması, küresel iletişim araçları ve internet sayesinde daha fazla iletişim kurulması ile daha az kontrole sahip olmaktadır. Yediğimiz yiyecekler, aldığımız ilaçlar, bindiğimiz araçlar hakkında daha korku dolu, daha risk bilinçli ve daha güvenliği arzulayan bireyler ortaya çıkmaktadır. Sınıflı toplumlarda itici güç "Açım!" kelimesiyle ifade edilirken, risk toplumunda itici güç "Korkuyorum!" kelimesidir (Beck, 2019: 72). Günlük yaşamla, tarihle veya gelecekle ilgili birçok enformasyon yayılım göstermektedir. Yurttaş gazeteciliği bu noktada enformasyonun dolayısıyla korkunun yayılmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Yurttaş gazeteciliğinde haberin merkezini, muhabir ya da haberin kaynağını değil, haberin içeriği ve oluşum süreci oluşturmaktadır. Yurttaş gazeteciliği, klasik gazeteciliğin temel kaideleri olan "habere hiç müdahil olmamak", "olaya sadece gözlemci olarak yaklaşmak, olup biteni aktarmak" biçimindeki habercilikle yetinmeyip, yurttaş faydasına olan gelişme gerçekleştirene kadar habercilik sürecine devam edilmektedir (Duran, 2003: 89-90). Yurttaş gazetecileri bazı hususlarda, belirli amaçlar doğrultusunda inisiyatif kullanma haklarını kullanabilmektedir.

Yurttaş gazeteciliğinin yeni medya ile birlikte farklı bir boyut kazanmaktadır. Medyada haber ve içerik oluşturma olanağı bulamayan bireyler, yeni iletişim teknolojileri ile sosyal medya araçları ile içerik oluşturabilmekte, haber üretebilmekte, haberi yayabilmekte ve var olan haberlere beğeni ve yorum gibi katkılar sağlayabilmektedir. İnternetin gelişmesi, yaygınlaşması gibi teknolojik gelişmeler neticesinde bireyler çeşitli özgürlükleri elde etmektedir (Demir Askeroğlu ve Ersöz Karakulakoğlu, 2019: 519). Haber değeri taşıdığı düşünülen olaylar bireyler tarafından Twitter, Instagram, Facebook, Whatsapp, Youtube gibi mecralarda veya ihbar

hatlarında görsel ya da yazılı olarak paylaşılmaktadır. Doğru ya da yanlış bu enformasyonun yayılması bireylerin bir şeyleri bilmesine ve bildikçe endişeye kapılmasına sebep olmaktadır.

Risk toplumunda bireylerin bir şeyleri öğrendikçe korkuya kapılmaktadır. Enformasyon hayata geçirilirken hem yeni tehlikeler hem de bu tehlikelere dair risk bilinci yaratılmaktadır. Beck ve Giddens, bilginin artmasıyla risk duygusu arasında yakın bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Giddens, günümüzde karşı karşıya geldiğimiz belirsizliklerin birçoğunun kaynağının bizzat insanoğlunun bilgisindeki artışa bağlı olduğunu düşünmektedir. Beck'te tehlikenin kaynağı olarak cehaleti değil bilgiyi görmektedir (Beck, 2019: 85; Giddens, 2012: 156-157; Furedi, 2014: 95). Yurttaş gazeteciliği bilginin veya enformasyonun oluşmasında ve yayılmasında önemli bir etkidir. Yurttaş gazeteciliği risk toplumundaki bireylerin bilgiye/enformasyona kolay erişimini sağlamaktadır. Örneğin, İstanbul'da gerçekleşebilecek bir depreme dair enformasyonun yayılması bireyleri tedbirli olmaya iterken aynı zamanda bireylerin sokaklarda gezerken veya evlerinde otururken deprem endişesine ve korkusuna kapılmasına sebep olabilmektedir. Yurttaş gazeteciliği bu noktada bireylerin korkularını arttırabilmektedir. Yayılan doğru haber veya asparagas neticesinde risk toplumundaki bireyler endişeli, kuşkucu bir psikolojiye bürünmektedir.

Yeni medya araçları ile haberlerin yurttaşlar aracılığıyla anında kitlelere aktarımı mümkündür. Yurttaş gazeteciliği bazı durumlarda gizli kalan olayların aydınlatılmasında, faili meçhulün açığa çıkarılmasında güvenlik güçlerine ve haber kuruluşlarına yardımcı olmaktadır. (Laughey, 2010: 166). Örneğin 15 Temmuz'da Türkiye'de gerçekleşen darbe girişiminde birçok haber kuruluşu yurttaşların cep telefonu ile kayıt edilen görüntülerden yararlanmıştı. Yurttaşlardan binlerce fotoğraf, video, mesaj ve e-posta medyaya veya haber ajanslarına aktarılmıştır. Bu noktada yurttaşların Facebook, Twitter, Instagram mesajları; ihbar bildirimleri, blog yazıları enformasyon kanalları oluşturma kalmayıp öfkenin, kızgınlığın, gururun veya ortak mağduriyetin aktarılmasını sağlamaktadır (Gerbaudo, 2014: 24). Bu durum farkındalık oluşturma ve kolektif bilinci sağlama hususlarında yardımcı olabilmektedir.

Laughey ve Gerbaudo'nun üzerinde durduğu konu dahilinde, risk toplumunda artık gazetecilik birtakım değişimlere maruz kalmaktadır. Bireyler özel eğitim gereksiz, profesyonel aletleri olmadan, internet üzerinden kendi cihazları ile düşünce, fikir, fotoğraf veya video haberlerini kitlelere duyurma şansı elde etmektedir. Yayılan haberler belirli bir tehdide karşı kolektif bir birliktelik ve eylem sağlayabilmektedir (Laughey, 2010: 166; Gerbaudo, 2014: 12). Bu durum yurttaş gazeteciliğinin sağladığı bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu avantajın aksine risk toplumu teorisyenlerinin belirttiği üzere, bireylerin bildikçe korkuya kapılması ve toplumlar üzerinde korku kültürünün yayılması söz konusu olabilmektedir (Furedi, 2014: 95). 15 Temmuz hadisesinde olduğu gibi yayılan enformasyon kolektif birlikteliği sağlamakta fakat yurttaşların artık sokaklarda temkinli ve endişeyle dolaşmasına, korkuya kapılmasına sebep olabilmektedir. Örnek 15 Temmuz üzerinden olsa da bu durum küresel bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yurttaşların katılımıyla gerçekleşen habercilik anlayışında bireyler haber üretmede özgür bırakılmaktadır. Fakat bu özgürlük birtakım sorumlulukları da

beraberinde getirmektedir. Yurttaş gazetecilerin paylaşımlarında toplumun hassas noktalarına, okuyucu kitlesinin yaş grubuna, haberin içeriğine (cinsellik, şiddet gibi) dikkat etmesi gerekli görülmektedir. Bu noktada haber üreten yurttaşların paylaşımlarına oto-sansür uygulaması gerekmektedir. Aksi takdirde bireylerin, toplumsal grupların ya da kurumların zarar görmesi söz konusu olabilmektedir. Bizi saran risklerin farkındayızdır (Ritzer ve Stepnisky, 2015: 112). Fakat bu riskleri paylaşırken temkinli olunması gerekmektedir.

Sıradan bireylerin ne göreceği ne de dokunabileceği tehditler giderek hayatın odak noktasına yerleşmektedir. Öyle ki bu tehditler bireylerin yaşam sürecine etki etmeyecek, kimi zaman ikinci kuşağı etkileyecek tehditlerdir (Beck, 2019: 244). Bireyler tehditlere odaklanıp geleceğin tehlikeli olduğunu düşündükçe toplum birbiriyle kenetlenmektedir. Zira davranışlar geleceği büyük ölçüde etkileyecekse geleceğin sorumlusu mevcut toplum demektir (Furedi, 2014: 103). Bireyler yaşadıkları ana ve geleceğe dair tehditlerden kurtulma yolunu seçmektedir. Bu noktada bireylerin güvenlik ihtiyacı ağır basmaktadır.

Güven, İngilizce sözlüğündeki tanımına göre “Bir birey ya da nesnenin bazı özellik veya niteliklerine ya da bir ifadenin doğruluğuna itimat etme” olarak belirtilmektedir (Giddens, 2012: 32). Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bireyler güvenliği sağlama kaygısı taşımaktadır. Güven duygusu temel bir toplumsal işleve sahiptir. Toplumun işleyişi bireylere, kurumlara ve bunların birbirleriyle arasındaki güven duygusuna bağlıdır. Son on yıldır ise Türkiye’de giderek kangren halini gelen bir güven bunalımı yaşanmaktadır (Delibaş, 2017: 206-223). Birey ve toplumlarda sahip olunan güven duygusu ise risk koşullarının farkında olduğu manasına gelmektedir (Giddens, 2012: 33). Yurttaş gazetecileri enformasyon aktarımında etkin rol oynarken, güvenlik ihtiyacının yayılmasında da etkili olmaktadır.

Medya genellikle bireyleri mesaj yağmuruna tutup, aşırı enformasyon yüklenmiş hallerini arttırmaktadır (Gerbaudo, 2014: 249). Söylenti, dedikodu, şehir efsaneleri, komplo teorileri gibi güvenilir bir kaynağı olmayan enformasyon son zamanlarda yaygın biçimde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yaşamı her boyutuyla etkilerken, zaten içinde yaşadığımız risk toplumu ve belirsizlikler olarak tanımladığımız sosyal düzeni adeta son kertesine kadar sorgulanır hale getirmektedir. Risk toplumunun yaratmış olduğu aşırı duyarlı, kendine ve diğer bireylere güvenmeyen, karamsar bir dünya görüşüne sahip, korkulara kapılmış ve hatta korkular tarafından esir alınmış bir toplumsal ve kültürel yapı çok geniş coğrafyalara yayılmaktadır (Delibaş, 2017: 45-46). Bu yapıların oluşmasında ve yayılmasında kitle iletişim araçlarının, medyanın ve yurttaş gazetecilerinin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Sonuç

Teknolojinin ilerlemesi, küreselleşme gibi çeşitli gelişmeler neticesinde modern toplum yapısında birtakım değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Değişimlerle birlikte ortaya çıkan yeni toplum yapısını ifade edebilmek amacıyla sosyal bilimciler farklı birtakım ifadeler ortaya koymuştur. Tüketim toplumu, bilgi/enformasyon toplumu, gözetim toplumu, teknoloji toplumu gibi ifadeler literatürde yer almaktadır. Ulrich Beck ise bu yeni toplum yapısı için “risk toplumu” ifadesini kullanmıştır.

Risk toplumu; toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin arttığı; denetim ve emniyet kurumlarının riskler karşısında yetersiz kaldığı bir toplum yapısına karşılık gelmektedir. Risk toplumunda yaşayan bireylerde; korku, panik, yetersizlik, endişe, güvensizlik gibi duygular artış göstermektedir. Bireylerde bu tür duyguların artmasındaki önemli faktörler bilgi ve enformasyondur. Beck, bireylerin bir şeyleri bildikçe korku düzeylerinin arttığını düşünmektedir. Bilgi ve enformasyonun artması ve yayılması sonucunda korku kültürü yayılarak bireyleri ve toplumları etkisi altına almaktadır. Korku kültürünün yayılmasında kitle iletişim araçları, sosyal medya ve yurttaş gazeteciliği etkili olmaktadır.

Yurttaş gazeteciliği, Web 2.0 ile birlikte bireylerin medya üzerinde aktif rol oynamasıyla başlamaktadır. Bireyler doğru ya da yanlış fark etmeksizin enformasyonu medya aracılığıyla paylaşmaktadır. Yurttaş gazeteciliği, bireylerin haber değeri taşıdığını düşündükleri olayları yazılı veya görsel olarak aktarmaktadır. Bu noktada gazeteciliğin de değişim gösterdiği düşünülmektedir. Belirli bir eğitim almadan bireyler doğrudan haber veya enformasyon paylaşabilmektedir. Günümüzde Whatsapp, Twitter, Instagram, Youtube, Facebook gibi mecralar ve ihbar hatları üzerinden yurttaş gazeteciliği sürdürülmektedir.

Risk toplumunda bireyler çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Riskler çeşitli derecede bireylerin ruh halini olumsuz etkilemektedir. Bireyler belirli konularda bilgi veya enformasyon sahibi oldukça korku düzeyleri artış göstermektedir. Bilgi veya enformasyonun, yurttaş gazetecileri aracılığıyla yayılması korkunun da yayılımını beraberinde getirmektedir. Başta kitle iletişim araçları ve medya olmak üzere çeşitli araçlar bu durum üzerinde etkili görülmektedir. Neticede, risk toplumunda yaşayan bireyler yurttaş gazeteciliği ile enformasyon paylaşımında bulunurken aynı zamanda korku kültürünün yayılmasına neden olmaktadır.

KAYNAKLAR

- BABACAN, Mehmet Emin, (2015), **Sosyal Medya ve Gençlik**, İstanbul: Açılımkitap.
- BAUMAN, Zygmunt, (2018), **Siyaset Arayışı**, (Çeviren: T. Birkan), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- BECK, Ulrich, (2005), **Siyasallığın İcadı**, (Çeviren: N. Ülner), İstanbul: İletişim Yayınları.
- BECK, Ulrich, (2019), **Risk Toplumu "Başka Bir Modernliğe Doğru"**, (Çeviren: K. Özdoğan ve B. Doğan), İstanbul: İthaki Yayınları.
- DELİBAŞ, Kayhan. (2017), **Risk Toplumu "Belirsizlikler ve Söylentiler Sosyolojisi"**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- DEMİR Askeroğlu, E. ve S. Ersöz Karakulakoğlu, (2019), Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya Geçiş Sürecinde Değişen Gazetecilik 'Yurttaş Gazeteciliği': Kuşaklar Üzerinde Bir Araştırma, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, C.VII, S. 1: 508-536.

- DURAN, Ragıp, (2003), “Yurttaş Gazeteciliği”, **Gazetecilik ve Habercilik**,(Ed. S. Alankuş),İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 85-99.
- FUREDİ, Frank, (2014),**Korku Kültürü “Risk Almamanın Riskleri”**,(Çeviren: B. Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GERBAUDO, Paolo, (2014),**Twitler ve Sokaklar “Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği”**, (Çeviren: O. Akınhay), İstanbul: Agora Kitabevi.
- GİDDENS, Anthony,(2012),**Sosyoloji**.(Çeviren: H. Özel vd.),İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GİDDENS, Anthony, (2012),**Modernliğin Sonuçları**.(Çeviren: E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GÜNERİGÖK, Mustafa, (2018),**Risk Toplumu ve Din “Yeni Bir Sosyolojiye Doğru”**, Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları.
- KARA, Tolga, (2013),**Sosyal Medya Endüstrisi**,İstanbul: Beta Yayıncılık.
- KARAMAN, M. ve M. Önder, (2017),“Yurttaş Gazeteciliğinin Ana Akım Medyaya Etkisi: Whatsapp İhbar Hatları Örneği”,**Erciyes İletişim Dergisi Akademia**,C. V, S. 2: 164-180.
- KOYUNCU, A.A. ve M. Günerigök, (2019),**Bauman ve Postmodernite**,Konya: Çizgi Kitabevi.
- LAUGHEY, Dan, (2010),**Medya Çalışmaları “Teoriler ve Yaklaşımlar”**,(Çeviren: A. Toprak), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- RITZER, George, (2011),**Küresel Dünya**,(Çev: M. Pekdemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- RITZER, G. ve J. STEPNIKY, (2015),**Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri**,(Çeviren: I. Ertuna Howison), Ankara: De Ki Yayınları.
- SCHLAPP, Hermann, (2013),**Gazeteciliğe Giriş**,(Çeviren: I. Aygün), Ankara: Vestfalya Eyaletler Yayınevi.
- TUNCER, Emre, (2014),**Patron - Sosyal Medya İmparatorluğu**, İstanbul: Akis Yayınları.
- UZUN, Ruhdan, (2006), Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,S.16: 633-656.